

สรุปโครงการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต

โครงการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสาธารณสุข และเครือข่ายในกระบวนการยุติธรรม เพื่อดำเนินงานด้านนิติสุขภาพจิต และเพื่อให้ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสามารถเข้าถึงบริการเพิ่มขึ้น ได้รับการบำบัดรักษา พื้นฟูสมรรถภาพ และติดตามการรักษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อป้องกันและลดอัตราการก่อคดีซ้ำในผู้ต้องขังจิตเวช เด็กและเยาวชนจิตเวช นอกจากนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งในและนอกกระทรวงสาธารณสุขในการบริการนิติสุขภาพจิต

โดยปี 2560 ที่ผ่านมา การดำเนินงานมุ่งเน้นในเครือข่ายราชทัณฑ์และเครือข่ายสาธารณสุขในรูปแบบของคู่มือเครือข่ายระหว่างโรงพยาบาลและเรือนจำในจังหวัด ซึ่งครบทั้ง 77 จังหวัด 77 คู่มือเครือข่ายทั่วประเทศแล้ว ดังนั้นการดำเนินงานในปี 2561 จึงมุ่งเน้นขยายการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมทั้งเพิ่มศักยภาพบุคลากร ระบบสาธารณสุขและระบบราชทัณฑ์ให้มีสมรรถนะในการจัดบริการสุขภาพจิตและจิตเวชของผู้ต้องขังจิตเวชในเรือนจำ

สำหรับการดำเนินงาน โครงการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2560 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2561 สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ได้ดำเนินการจัดอบรมบุคลากรระบบสาธารณสุขเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดูแลผู้ป่วยนิติจิตเวช ได้แก่ หลักสูตรกระบวนการนิติจิตเวช สำหรับสหวิชาชีพ กรมสุขภาพจิต หลักสูตรกระบวนการนิติจิตเวช สำหรับสหวิชาชีพในสถานบำบัดรักษา และหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางผู้ป่วยนิติจิตเวช สำหรับพยาบาลวิชาชีพ สังกัดกรมสุขภาพจิต นอกจากนี้สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ได้พัฒนาศักยภาพบุคลากรระบบราชทัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยาบาลเรือนจำ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานดูแลผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพจิตและจิตเวชโดยตรง รวมทั้งการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนนิติจิตเวช โดยสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ได้ดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน และให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเด็กและเยาวชนนิติจิตเวช รวมทั้งปรึกษาหารือหรือแนวทางระบบการส่งต่อเด็กและเยาวชนนิติจิตเวช ซึ่งจะเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี 2562 ต่อไป

ผลจากการนิเทศติดตามที่ผ่านมา สามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันหน่วยบริการจิตเวช 13 แห่งทั่วประเทศ มีศักยภาพในการให้บริการนิติจิตเวชตามแนวทางการบริการนิติจิตเวช (3S) อยู่ในระดับ 1 จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ โรงพยาบาลจิตเวชสงขลาราชนครินทร์ โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ โรงพยาบาลสวนปรุง โรงพยาบาลศรีธัญญา โรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมาราชนครินทร์ โรงพยาบาลจิตเวชสระแก้วราชนครินทร์ ส่วนหน่วยบริการจิตเวชที่มีศักยภาพในการให้บริการนิติจิตเวชตามแนวทางการบริการนิติจิตเวช (3S) อยู่ในระดับ 2 จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลจิตเวชนครพนมราชนครินทร์ โรงพยาบาลจิตเวชนครสวรรค์ราชนครินทร์ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา โรงพยาบาลจิตเวชเลยราชนครินทร์ ซึ่งในปี 2561 นั้น มีหน่วยบริการจิตเวชได้เพิ่มระดับการให้บริการนิติจิตเวชจากระดับ 2 เป็นระดับ 1 จำนวน 3 แห่ง เนื่องจากการได้รับการ

ฝึกอบรมการดูแลและนำแนวทางบริการผู้รับบริการจิตเวช ที่สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์เป็นผู้จัดทำไปใช้ ประโยชน์และพัฒนาระบบการให้บริการจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

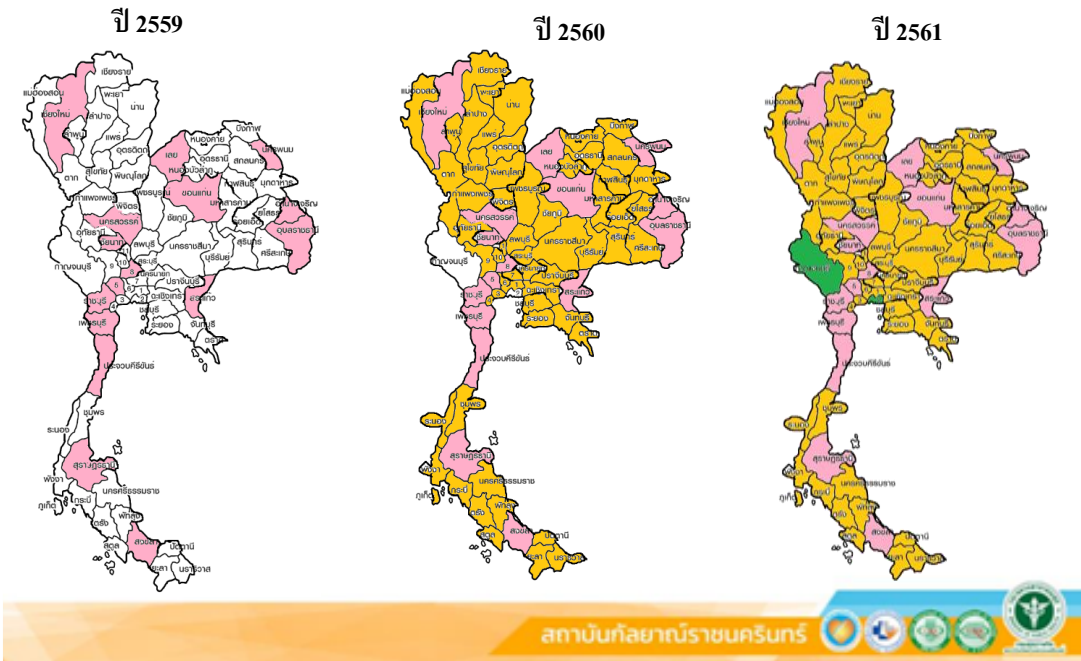
ส่วนผลการดำเนินงานพัฒนาระบบบริการจิตเวชในเครือข่ายราชทัณฑ์ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ เข้ารับการอบรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้ต้องขังที่มีปัญหา สุขภาพจิตและจิตเวช จำนวน 107 คน ซึ่งผลจากการพัฒนาศักยภาพนั้น ส่งผลให้มีระบบการดูแลผู้ต้องขังที่มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยสามารถคัดกรองและนำผู้ต้องขังกลุ่มที่มีอาการผิดปกติทางจิตเข้าสู่กระบวนการ บำบัดรักษาเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังจิตเวชจากกองบริการทางการแพทย์ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น (ดังภาพที่ 1 แสดงจำนวนผู้ต้องขังจิตเวช ปี 2559-2561) นอกจากนี้จากการพัฒนา ระบบบริการจิตเวชในเรือนจำร่วมกับหน่วยบริการจิตเวชในพื้นที่ สามารถพัฒนาระบบการดูแลผู้ต้องขัง โดย ผ่านการประชุมทางไกล (Tele Conference หรือ Tele Psychiatry) ซึ่งเป็นการเพิ่มช่องทางการบำบัดรักษา และเพิ่มการเข้าถึงบริการจิตเวชให้แก่ผู้ต้องขังได้รวดเร็ว รวมทั้งลดปัญหาการหลบหนีและจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่ เพียงต่อการนำผู้ต้องขังออกมตรวจยังหน่วยบริการจิตเวช (ดังภาพที่ 2-3 แสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่ได้รับการ ตรวจโดยจิตแพทย์และแสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีระบบ Telepsychiatry หรือ Skype ปี 2559- 2561)

ภาพที่ 1 แสดงจำนวนผู้ต้องขังจิตเวช ปี 2559-2561

การพัฒนาระบบสุขภาพจิตผู้ต้องขังในเรือนจำ

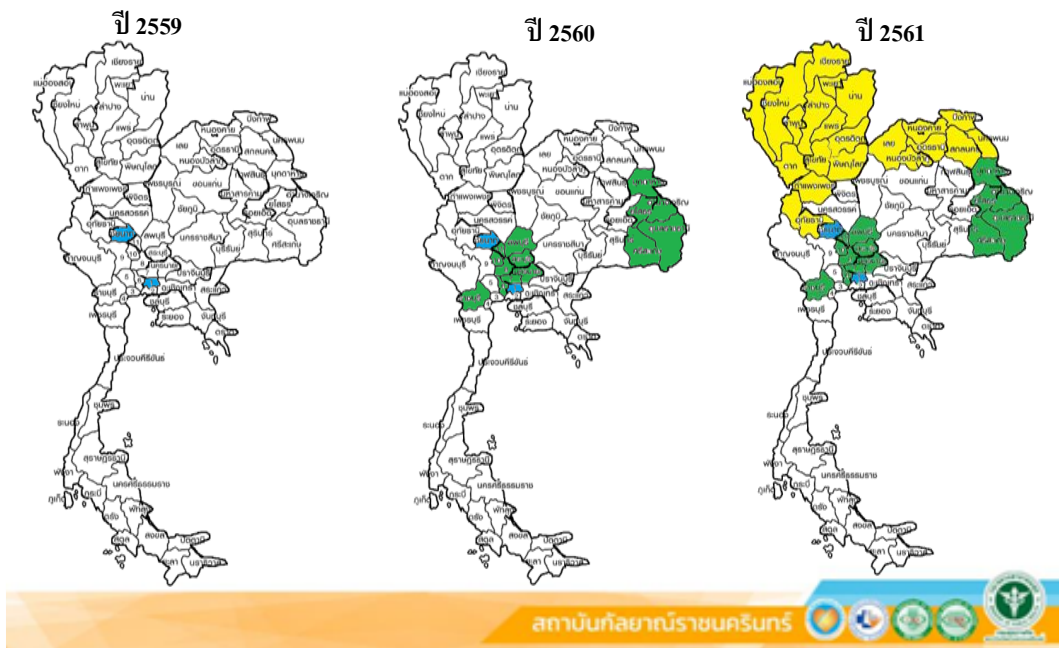
แผนที่แสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่ได้รับการตรวจโดยจิตแพทย์

ภาพที่ 2 แสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่ได้รับการตรวจโดยจิตแพทย์ ปี 2559-2561

การใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการ

แผนที่แสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีระบบ Telepsychiatry หรือ Skype

ภาพที่ 3 แสดงจุดเรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีระบบ Telepsychiatry หรือ Skype ปี 2559-2561

นอกจากนี้ในปี 2561 สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ ได้ดำเนินการจัดประชุมวิชาการประจำปี ด้านนิติสุขภาพจิต ครั้งที่ 1 ขึ้น เพื่อให้บุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้และเข้าใจในความเป็นมาและการสร้างสรรค์พัฒนาระบบงานนิติสุขภาพจิต และเพื่อกระตุ้นส่งเสริมและพัฒนาให้บุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ๆ จากการปฏิบัติงานสู่เวทีสาธารณะ รวมทั้งเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์จากการปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการประชุมครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรระบบสาธารณสุขและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ โดยผลการดำเนินงาน พบว่า ปัจจุบันการปฏิบัติงานด้านนิติจิตเวชหรือนิติสุขภาพจิต ได้บูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วน ตั้งแต่ภายในระบบสาธารณสุขจนกระทั่งถึงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อพบเห็นบุคคลที่สงสัยมีอาการผิดปกติทางจิต ก็สามารถประสานส่งต่อให้หน่วยงานสาธารณสุขดูแลบำบัดรักษาต่อไป หรือแม้แต่เมื่อผู้ป่วยหรือผู้ต้องขังจิตเวชถูกปล่อยตัวออกจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ก็จะมีการประสาน และมีระบบการส่งต่อให้ระบบสาธารณสุขพื้นที่ดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยขาดยาและเกิดอาการกำเริบจนก่อคดีซ้ำ

แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การบริการนิติสุขภาพจิตยังไม่ครอบคลุมหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และในบางพื้นที่ยังมีช่องว่างในการดูแลผู้ป่วยนิติจิตเวชและผู้ต้องขังจิตเวช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังไม่สามารถพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ป่วยนิติจิตเวชให้เป็นรูปธรรม และมีมาตรฐานเดียวกันได้ทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการส่งต่อข้อมูลผู้ป่วยนิติจิตเวช และผู้ต้องขังจิตเวช รวมทั้งเด็กและเยาวชนนิติจิตเวชให้บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้กลุ่มดังกล่าวขาดการบำบัดรักษาและเกิดอาการกำเริบ ก่อคดีซ้ำได้

ดังนั้น สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ ในฐานะผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต จึงขอสนับสนุนงบประมาณโครงการขับเคลื่อนนโยบายการดำเนินงานสุขภาพจิต ในปี 2562 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตของผู้ต้องขังจิตเวชในเรือนจำและเพื่อพัฒนาแนวทางบริการจิตเวชในสถานพินิจ/ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศต่อไป

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต

กลุ่มภารกิจความเป็นเลิศด้านนิติสุขภาพจิต สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์

ในปี 2561 สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้บริการและวิชาการด้านนิติจิตเวช จัดทำโครงการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต โดยสนับสนุนองค์ความรู้ นวัตกรรม และงบประมาณให้แก่หน่วยบริการจิตเวชทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยบริการจิตเวชสามารถถ่ายทอดและเป็นพี่เลี้ยงให้แก่หน่วยงานสาธารณสุขและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมภายในพื้นที่รับผิดชอบได้ โดยตั้งเป้าหมายเพื่อให้ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสามารถเข้าถึงบริการเพิ่มขึ้น ได้รับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ และติดตามการรักษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อป้องกันและลดอัตราการก่อคดีซ้ำในผู้ต้องขังจิตเวช เด็กและเยาวชนจิตเวช นอกจากนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งในและนอกกระทรวงสาธารณสุขในการบริการนิติสุขภาพจิต

จากการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันการปฏิบัติงานด้านนิติจิตเวชหรือนิติสุขภาพจิต ได้บูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วน ตั้งแต่ภายในระบบสาธารณสุขจนกระทั่งถึงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อพบเห็นบุคคลที่สงสัยมีอาการผิดปกติทางจิต ก็สามารถประสานส่งต่อให้หน่วยงานสาธารณสุขดูแลบำบัดรักษาต่อไป หรือแม้แต่เมื่อผู้ป่วยหรือผู้ต้องขังจิตเวชถูกปล่อยตัวออกจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ก็จะมีการประสานและมีระบบการส่งต่อให้ระบบสาธารณสุขพื้นที่ดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยขาดยาและเกิดอาการกำเริบ จนก่อคดีซ้ำ รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ เข้ารับการอบรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพจิตและจิตเวช จำนวน 107 คน ซึ่งผลจากการพัฒนาศักยภาพนั้น ส่งผลให้มีระบบการดูแลผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยสามารถคัดกรองและนำผู้ต้องขังกลุ่มที่มีอาการผิดปกติทางจิตเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาเพิ่มมากยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปี 2561 หน่วยบริการจิตเวช 13 แห่งทั่วประเทศ มีศักยภาพในการให้บริการนิติจิตเวชตามแนวทางการบริการนิติจิตเวช (3S) อยู่ในระดับ 1 จำนวน 9 แห่ง และอยู่ในระดับ 2 จำนวน 4 แห่ง จากข้อมูลดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นว่า ในปี 2561 นั้น มีหน่วยบริการจิตเวชได้เพิ่มระดับการให้บริการนิติจิตเวชจากระดับ 2 เป็นระดับ 1 จำนวน 3 แห่ง เนื่องจากการได้รับการฝึกอบรมการดูแลและนำแนวทางบริการผู้รับบริการนิติจิตเวช ที่สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์เป็นผู้จัดทำไปใช้ประโยชน์และพัฒนาระบบการให้บริการจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การบริการนิติสุขภาพจิตยังไม่ครอบคลุมหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และในบางพื้นที่ยังมีช่องว่างในการดูแลผู้ป่วยนิติจิตเวชและผู้ต้องขังจิตเวช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังไม่สามารถพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ป่วยนิติจิตเวชให้เป็นรูปธรรม และมีมาตรฐานเดียวกันได้ทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการส่งต่อข้อมูลผู้ป่วยนิติจิตเวช และผู้ต้องขังจิตเวช รวมทั้งเด็กและเยาวชนนิติจิตเวชให้บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้กลุ่มดังกล่าวขาดการบำบัดรักษาและเกิดอาการกำเริบ ก่อคดีซ้ำได้

ดังนั้น สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ ในฐานะผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนาระบบบริการนิติสุขภาพจิต จึงขอสนับสนุนงบประมาณโครงการขับเคลื่อนนโยบายการดำเนินงานสุขภาพจิต ในปี 2562 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตของผู้ต้องขังจิตเวชในเรือนจำและเพื่อพัฒนาแนวทางบริการจิตเวชในสถานพินิจ/ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศต่อไป